

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 18 februari 1942 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 11 juni 1937 om moderskapspenning.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 17, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Sundvik* hemställt, att 6 § andra stycket förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning måtte erhålla följande lydelse:

Sjukkassan skall därjämte skyndsamt verkställa utredning rörande omständigheter av betydelse för bedömande av kvinnans rätt till moderskapspenning. Har kvinnan genom intyg av läkare eller barnmorska gjort sannolikt, att havandeskapet är längre framskridet än i sjunde månaden, må, därest i övrigt kvinnan befinnes äga rätt till moderskapspenning, såsom förskott å denna ett belopp av fyrtio kronor omedelbart utbetalas. Utbetalningen skall i sådant fall ske till vederbörande barnavårdsnämnd, som har att tillställa kvinnan beloppet. Eljest må moderskapspenning ej utbetalas, förrän till sjukkassan inkommit intyg, utfärdat av läkare, barnmorska eller annan känd och trovärdig person, att kvinnan fött barn.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Enligt *förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning* skall moderskapspenning av statsmedel utgå med ett belopp av 75 kronor till kvinna, som till lindrande av de med barnsbörd förenade kostnader är i behov därav (1 §). Kvinna äger ej rätt till moderskapspenning vid barnsbörd, som berättigar henne till moderskapshjälp från erkänd sjukkassa. Behov av moderskapspenning skall, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, anses föreligga, om för kvinnan eller, där hon är gift och sammanlever med sin man, för makarna tillsammans vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt icke upptagits beskattningsbart belopp, uppgående till minst 2,500 kronor (3 §).

Rätten till moderskapspenning prövas och moderskapspenning utbetalas av centralsjukkassan för den ort, där kvinnan är bosatt, eller, efter överenskomelse med centralsjukkassan, av vederbörande lokalsjukkassa (4 §). Kvinna, som vill komma i åtnjutande av moderskapspenning, bör själv eller genom annan göra ansökan därom i god tid före barnsburden (5 §). Sjukkassan skall (6 §) skyndsamt verkställa utredning rörande omständigheter av betydelse för

Bihang till riksdagens protokoll 1942. 9 saml. 2 avd. Nr 4.

bedömande av kvinnans rätt till moderskapspenning. Har kvinnan genom intyg av läkare eller barnmorska gjort sannolikt, att havandeskapet är längre framskridet än i åttonde månaden, må, därest i övrigt kvinnan befinnes äga rätt till moderskapspenning, såsom förskott å denna ett belopp av 40 kronor omedelbart utbetalas. Enligt 6 § i dess ursprungliga lydelse — i vilket hänseende ändring skedde genom förordning den 31 augusti 1940 som trädde i kraft den 1 oktober samma år — gällde härutinnan, att havandeskapet skulle vara längre framskridet än i sjunde månaden. Jämlikt paragrafen i dess lydelse enligt nyssnämnda förordning den 31 augusti 1940 gäller vidare, att i sådant fall utbetalningen skall ske till vederbörande barnavårdsnämnd, som har att tillställa kvinnan beloppet. Eljest får moderskapspenning ej utbetalas, förrän till sjukkassan inkommit intyg, utfärdat av läkare, barnmorska eller annan känd och trovärdig person, att kvinnan fött barn.

Enligt 32 § förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor skall centralsjukkassa vid barnsbörd utgiva moderskapshjälp med 110 kronor åt kvinnlig medlem, som omedelbart före barnsbörden varit medlem av erkänd sjukkassa under oavbrutet minst 270 dagar. Efter medgivande av tillsynsmyndigheten må centralsjukkassa utgiva moderskapshjälp med högre belopp än nyss sagts. Såsom förskott må enligt paragrafen i dess lydelse jämlikt förordning den 31 augusti 1940, därest havandeskapet är längre framskridet än i åttonde månaden, utbetalas 60 kronor; förut gällde även härutinnan som villkor för förskott, att havandeskapet skulle vara längre framskridet än i sjunde månaden.

Vid sin granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1938—30 juni 1939 behandlade *riksdagens revisorer* bland annat frågan om anslagen till mödrahjälp (revisorernas berättelse, del I, sid. 23—43). Revisorerna förklarade sig hava uppmärksammat, att mödrahjälpsmedel i »högst betydande omfattning» använts till förlossningskostnader och barnets första utrustning, ett förhållande, som de funno berättiga till antagandet, att moderskapspenningen ofta icke använts för dessa ändamål, vilka den likväl vore avsedd att i första hand tillgodose. Revisorerna ifrågasatte därför, om man icke, för att vinna kontroll över moderskapspennings användning och därjämte uppnå att densamma närmare anpassades efter behovsprincipen, borde inarbeta denna hjälpform i mödrahjälpen.

I *proposition nr 5 till 1940 års urtima riksdag* framlade Kungl. Maj:t förslag om vissa ändringar i bestämmelserna rörande mödrahjälp och moderskapspenning. I fråga om moderskapspenningen avsåg förslaget bland annat att erhålla en bättre kontroll över moderskapspennings användning (se sid. 85—95 i propositionen). Till grund för propositionen låg en den 1 april 1940 dagtecknad skrivelse av *socialstyrelsen*, innefattande förslag till vissa ändringar i mödrahjälpsförordningen m. m. Skrivelsen finnes fogad såsom bilaga till statsrådsprotokollet i ärendet. — Här må återgivas följande uttalande av socialstyrelsen:

Styrelsen är fortfarande icke beredd att förorda någon sådan ändring, som skulle rubba själva grunderna för det nuvarande hjälpsystemet vid havandeskap och barnsbörd. Mot själva principen, att samhället vid behov bidrager till täckande av de med barnsbörden förenade normala extrakostnaderna, synes icke kunna vara något att invända. Ej heller däremot, att detta bidrag åtminstone regelmässigt utgår som kontantbelopp. Socialstyrelsen får därför i avbidan på socialvårdskommitténs arbete avstyrka förslaget om moderskapspenningens inarbetande i mödrahjälp. Emellertid kan det ej anses tillfredsställande att, såsom upplysts, de behov moderskapspenningen avser att täcka i stor utsträckning icke bli tillgodosedda eller måste avhjälpas med mödrahjälp. Att helt enkelt stadga förbud mot att bevilja mödrahjälp för ändamål, som borde ha tillgodosetts med moderskapspenningen, kan icke gärna komma i fråga. Styrelsen har i stället sökt finna en lösning, som om möjligt förebygger faran för missbruk. Därvid har styrelsen utgått från att det av naturliga skäl torde vara framförallt i de minst bemedlade hemmen, som det ligger nära till hands att förbruka moderskapspenningens kontantbelopp till bestridande av löpande utgifter för hushållsändamål. Dessa mödrar äro i de flesta fall i uppenbart behov av samhällshjälp utöver moderskapspenningen. En tänkbar lösning vore därför, att vid ansökan om moderskapspenning vederbörande sökande finge avgiva en förklaring, huruvida hon ansåge sig i behov av ytterligare hjälp och på grund härav hade för avsikt att jämväl ansöka om mödrahjälp. I händelse så vore fallet borde moderskapspenningens belopp, om ansökningen beviljades, av den erkända sjukkassan tillställas barnvårdsnämnden i sökandens vistelsekommun och sökanden hänvisas dit för utbekommande av den beviljade hjälpen, vilken av barnvårdsnämnden skulle lämnas under samma betryggande kontroll som bör gälla för mödrahjälpverksamheten.

Socialstyrelsen får för sin del tillstyrka en sådan ordning.

De över socialstyrelsens skrivelse den 1 april 1940 avgivna yttrandena i denna del återfinnas å sid. 86—93 i propositionen. *Pensionsstyrelsen* yttrade bland annat — efter att hava framhållit, att till dess slutlig ståndpunkt tagits till frågan, huru samhällets hjälpåtgärder vid havandeskap och barnsbörd borde vara anordnade, man syntes böra undvika sådana ändringar, som rubbade moderskapspenningens hittillsvarande karaktär — följande:

Detta syntes, utan att det för mödrahjälpens tillämpade övervakningssystemet genomgående komme till användning, kunna ske genom begränsning av den tid, under vilken förskott på moderskapspenningen kunde erhållas, så att utbetalningen av förskottet gjordes först då de i samband med nedkomsten framträdande behoven började göra sig gällande. De mera sekundära behov, som hänförde sig till tidigare skeden av havandeskapet, skulle kvinnan alltså få tillgodose med egna medel eller i annan ordning, varigenom risken för en mindre ändamålsenlig användning av moderskapspenningen till väsentlig del skulle bortfalla.

Enligt nu gällande bestämmelser stode möjligheten att erhålla förskott normalt öppen under de tre sista havandeskapsmånaderna, d. v. s. från och med den tidpunkt, då fostret kunde beräknas ha utvecklats till livsduglighet. Förmodligen, säger pensionsstyrelsen, hade flertalet kvinnor, som kommit i åtnjutande av mödrahjälp, dessförinnan uttagit förskott på moderskapspenningen, varigenom det vid nedkomsten utfallande beloppet av sistnämnda understöd kommit att utgöra endast återstående 35 kronor. Klart torde vara att denna summa i många fall måste befinnas otillräcklig för täckande av de

behov, som uppträdde i samband med förlossningen eller under tiden därefter, varvid i motsvarande mån mödrahjälpen kunde komma att tagas i anspråk för utgifter av samma slag, för vilka moderskapspenningen vore avsedd.

Pensionsstyrelsen förordade därför, att den nu gällande gränsdragningen frånginges och tidpunkten för erhållande av förskott förskötes emot tiden för nedkomsten så långt som kunde ske utan åsidosättande av hänsynen till de viktigaste behoven omedelbart före nedkomsten såsom resor, hemhjälp och personlig utrustning. Styrelsen föreslog, att tidpunkten bestämdes till en månad före nedkomsten. Kvinnan skulle alltså, för att kunna ifrågakomma till erhållande av förskott, göra sannolikt, att havandeskapet vore längre framskridet än i nionde havandeskapsmånaden, därvid varje havandeskapsmånad räknades omfatta fyra veckor. Vid bifall till pensionsstyrelsens förslag syntes ett genomförande av socialstyrelsens förslag till förebyggande av missbruk av moderskapspenningen icke, enligt pensionsstyrelsens mening, erforderligt. Den av pensionsstyrelsen föreslagna åtgärden skulle nämligen medföra, dels att förskott komme att begäras i ett betydligt mindre antal fall än för närvarande, varvid moderskapspenningens hela belopp komme att utbetalas först efter nedkomsten, och dels att, då förskott erhöles, en större del av detsamma komme att användas för behov i direkt samband med nedkomsten än nu vore fallet. Ekonomiskt skulle därför socialstyrelsens förslag icke längre hava så stor betydelse. Emot förslaget syntes därjämte — förutom att det, såsom nyss nämnts, icke berörde alla fall av moderskapspenning — kunna invändas, att den ifrågasatta handläggningen av ärendena såväl hos sjukkassa som hos barnavårdsnämnd organisatoriskt sett vore föga praktisk. Det kunde icke betraktas som ändamålsenligt att, såsom här skulle bli fallet, införa dubbel handläggning för huvudparten — närmare bestämt omkring $\frac{2}{3}$ — av ärendena. Även sätillvida vore förslaget mindre rationellt, att det komme att bero huvudsakligen på sökandens egna uppgifter, om ärendet skulle överföras till barnavårdsnämnden eller icke.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, yttrade i propositionen bland annat följande:

Vad då först angår frågan om erhållande av en bättre kontroll över moderskapspenningens användning, finner jag behovet av åtgärder i detta syfte styrkt av de uttalanden, som gjorts av de på hithörande område verksamma samhällseliga hjälporganen, främst mödrahjälpnämnder och barnavårdsnämnder, och som även vitsordats av socialstyrelsen. Socialstyrelsen har tagit särskilt sikte på det förhållandet, att moderskapspenningen av de mödrar, som sökt mödrahjälp, i stor utsträckning synes hava förbrukats för att tillgodose andra behov än sådana, för vilka den avsetts, varför dessa behov, om de ej skolat lämnas ohjälpta, måst täckas av mödrahjälpen. Med utgångspunkt härifrån har styrelsen föreslagit, att sökande av moderskapspenning skulle avfordras en förklaring, huruvida hon ansåge sig i behov av ytterligare hjälp och på grund härav hade för avsikt att ansöka om mödrahjälp, i vilket fall moderskapspenningens belopp skulle tillställas barnavårdsnämnden i sökandens vistelsekommun för att av denna under betryggande kontroll lämnas sökanden. Mot detta förslag hava övertygande skäl av principiell och praktisk art anförts, varför jag anser mig förhindrad att tillstyrka detsamma. Framförallt ur likställighetssynpunkt måste det, på sätt pensionsstyrelsen anmärker, framstå som önskvärdt, att den ifrågasatta skärpningen träffar *all* utbetald moderskapspenning. Ur denna men även ur andra synpunkter synes mig den av pensionsstyrelsen föreslagna lösningen avgjort vara att föredraga. Därigenom att tidpunkten för erhållande av förskott på moderskapspenningen förskjutes emot tiden för nedkomsten skulle, såsom pensionsstyrelsen utvecklar, risken

för en mindre ändamålsenlig användning till väsentlig del bortfalla. Åtgärden kan nämligen otvivelaktigt antagas medföra, dels att förskott komme att begäras i ett betydligt mindre antal fall än för närvarande, varvid moderskapspenningsens hela belopp komme att utbetalas först efter nedkomsten, och dels att, då förskott erhöles, en större del av detsamma komme att användas för behov i direkt samband med nedkomsten än nu vore fallet. Någon fullständig garanti mot missbruk av moderskapspenningen erbjuder väl icke heller detta förslag, men det innebär en påtaglig förbättring, som vinnes utan att några nämnvärda olägenheter av organisatorisk eller annan art uppstå. Med hänsyn till att möjlighet bör förefinnas för kvinnan att erhålla förskottsmedel till täckande av de viktigaste behoven omedelbart före nedkomsten, såsom resor, hemhjälp och personlig utrustning, synes det väl avvägt att på sätt pensionsstyrelsen föreslagit fastställa tidpunkten för erhållande av förskott till månaden före nedkomsten. — Vid bifall till detta förslag torde även motsvarande bestämmelse rörande moderskapshjälpen böra ändras. Denna bestämmelse finnes upptagen i 32 § förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor.

Det synes mig emellertid som man icke borde stanna vid denna reform utan kunde gå ett steg vidare i riktning mot en ytterligare förbättrad ordning på detta område. Det har allmänt vitsordats, att det framförallt vore beträffande förskottet å moderskapspenningen, som risken för en oriktig användning föreläge. Då möjlighet, efter vad förut sagts, bör förefinnas för kvinnan att erhålla förskottsmedel till täckande av de viktigaste behoven omedelbart före nedkomsten, måste den från ett par håll framkastade tanken att helt enkelt indraga rätten att erhålla förskott avvisas. Däremot synes det icke kunna möta betänkligheter att föreskriva, att förskott å moderskapspenning alltid skall utbetalas till barnavårdsnämnden i den kommun, där kvinnan vistas; nämnden skulle därefter hava att tillställa kvinnan förskottet. Nämnden kunde därvid övervaka, att det förskotterade beloppet användes för de ändamål, som angivits i ansökningsen om förskott och för vilkas tillgodoseende förskottet beviljats. I överensstämmelse med pensionsstyrelsens mening föreslås icke nu motsvarande kontrollföreskrifter beträffande moderskapshjälpen. Lämpligt torde även vara att, i enlighet med av mödranhjälpsnämnden i Stockholm framställt förslag, varje moder, som beviljas moderskapspenning, erhåller ett tryckt meddelande med anvisning på de ändamål, för vilka moderskapspenningen är avsedd, och upplysning om att mödranhjälp ej kan påräknas för dessa ändamål utom i sådana fall, då moderskapspenningen ej varit tillräcklig för tillgodoseende av densamma.

Propositionen behandlades av *tredje särskilda utskottet*, som i utlåtande nr 2 tillstyrkte förslaget till ändrad lydelse av 6 § förordningen om moderskapspenning och 32 § förordningen om erkända sjukkassor.

I en vid utlåtandet fogad reservation anförde herr *Jacobson*, att han icke kunnat ansluta sig till de beträffande moderskapspenningen och moderskapshjälpen framställda förslagen, samt därför hemställde, att de genom propositionen framlagda förslagen till förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen om moderskapspenning och till förordning angående ändrad lydelse av 32 § förordningen om erkända sjukkassor icke måtte av riksdagen bifallas.

Riksdagen biföll utskottets hemställan. Förordningar angående ändrad lydelse av 6 § förordningen om moderskapspenning och 32 § förordningen om erkända sjukkassor utfärdades — såsom förut nämnts — den 31 augusti 1940 och trädde i kraft den 1 oktober samma år.

Utskottet.

Såsom framgår av den av utskottet ovan lämnade redogörelsen gällde enligt 6 § förordningen om moderskapspenning i dess ursprungliga lydelse, att förskott å moderskapspenning kunde utbetalas, därest kvinnan gjorde sannolikt att havandeskapet vore längre framskridet än i *sjunde* månaden. Genom förordning den 31 augusti 1940, som trädde i kraft den 1 oktober samma år, vidtogs den ändringen i paragrafen, att som villkor för förskott föreskrevs att kvinnan gjorde sannolikt att havandeskapet vore längre framskridet än i *åttonde* månaden. I samband härmed infördes stadgande om att utbetalningen av förskottet skulle ske till vederbörande barnavårdsnämnd, som hade att tillstålla kvinnan beloppet. Dessa ändringar vidtoges i syfte att bland annat erhålla bättre kontroll över moderskapspenningens användning.

I den nu till behandling föreliggande motionen hemställes om sådan ändring i 6 § förordningen om moderskapspenning, att paragrafen i fråga om tidpunkten för erhållande av förskott gives samma lydelse som den på denna punkt ursprungligen hade. Stadgandet om förskottets utbetalande till barnavårdsnämnd skulle däremot enligt motionärens förslag kvarstå oförändrat. Såvitt utskottet har sig bekant hava emellertid under den jämförelsevis korta tid som förflutit sedan statsmakterna senast togo ställning till hithörande spörsmål sådana omständigheter icke framkommit som böra föranleda att frågan om bestämmelserna rörande förskott å moderskapspenning nu ånyo upptages till omprövning. Med hänsyn härtill finner utskottet ej påkallat att i anledning av ifrågavarande motion tillstyrka vare sig lagändring i det hänseende, som avses i motionen, eller en framställning i ämnet av riksdagen till Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 februari 1942.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman*, *Linder**, *Tamm*, *Löfvander*, *Forslund*, *Olof Carlsson*, *Beck-Früs**, och *Näslund**;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren**, herrar *Hage*, *Olovson* i Västerås*, *Hallagård*, fru *Johansson*, herrar *Hagård**, *Lundgren** och *Håstad*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Hage*, som inom utskottet yrkat bifall till motionen.